

Глушук Тетяна Володимирівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри інструментально-виконавської
майстерності Інституту мистецтв
Київського університету ім. Бориса Грінченка
t.hlushchuk@kubg.edu.ua

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

Мета статті. Дослідження пов'язане з виявленням нових аспектів розуміння музично-виконавського мистецтва, яке розглядається як феномен культури і привертає увагу науковців у визначенні його особливостей у художньо-творчій практиці та діяльності музиканта-виконавця. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні системного та аналітичного методів, які дають змогу комплексно переосмислити музично-виконавське мистецтво з позицій сучасної наукової думки українського мистецтвознавства в широкому спектрі спеціальної літератури. **Наукова новизна** роботи полягає в переосмисленні сучасного музично-виконавського мистецтва, яке розглядається не тільки як системне явище, що функціонує у взаємодії музично-виконавської освіти, музично-творчої діяльності та музично-концертної практики, тобто у взаємодії таких елементів, як "виконавець", "музичний твір", "музично-виконавська школа", "музично-виконавська діяльність", "музично-виконавська творчість", "музично-концертна практика", а й як система стосунків, що виникають у процесі сприйняття музики, створення, відтворення, аналізу та оцінки музичних творів, тобто як феномен духовного життя суспільства, який визначає його соціокультурний простір. **Висновки.** Музично-виконавське мистецтво є багатоскладним об'єктом мистецтвознавчого дослідження, який передбачає різноманітні принципи аналізу: воно може усвідомлюватися в аспекті музичної теорії із закономірностями органічного переходу музики з текстуального стану в звукову форму, особливостями матеріального втілення музичного твору в реальному звучанні, як самостійне явище з власною історією, видатними представниками, характеристиками соціокультурного і художньо-творчого виявлення. Тобто музично-виконавське мистецтво є одночасно об'єктом вивчення як теорії та історії музичного виконавства, так і теорії та історії культури та навіть ширше – як багатогранне явище воно може бути об'єктом вивчення низки наук: філософії, соціології, психології, естетики.

Ключові слова: музичне виконавство, музично-виконавське мистецтво, музична культура, мистецтвознавство.

Глушук Татьяна Владимировна, кандидат искусствоведения, доцент кафедры инструментально-исполнительского мастерства Института искусств Киевского университета им. Бориса Гринченка

Музыкально-исполнительское искусство как объект исследования украинского искусствоведения

Цель статьи. Исследование раскрывает новые аспекты понимания музыкально-исполнительского искусства, которое рассматривается как феномен культуры и привлекает внимание ученых в определении его особенностей в художественно-творческой практике и деятельности музыканта-исполнителя. **Методология** исследования заключается в применении системного и аналитического методов, которые позволяют комплексно переосмыслить музыкально-исполнительское искусство с точки зрения современной научной мысли украинского искусствоведения в широком спектре специальной литературы. **Научная новизна** работы заключается в переосмыслении современного музыкально-исполнительского искусства, которое рассматривается не только как системное явление, которое функционирует во взаимодействии музыкально-исполнительского образования, музыкально-творческой деятельности и музыкально-концертной практики, то есть во взаимодействии таких элементов, как "исполнитель", "музыкальное произведение", "музыкально-исполнительская школа", "музыкально-исполнительская деятельность", "музыкально-исполнительское творчество", "музыкально-концертная практика", но и как система отношений, возникающих в процессе восприятия музыки, ее создания, воспроизведения, анализа и оценки музыкальных произведений, то есть как феномен духовной жизни общества, который и определяет его соціокультурное пространство. **Выводы.** Музыкально-исполнительское искусство является многослойным объектом искусствоведческого исследования и предполагает различные принципы анализа: оно может рассматриваться в аспекте музыкальной теории с закономерностями органического перехода музыки из текстуального состояния в звуковую форму, особенностями материального воплощения музыкального произведения в реальном звучании, как самостоятельное явление с собственной историей, выдающимися представителями, характеристиками соціокультурного и художественно-творческого выявления. То есть музыкально-исполнительское искусство является одновременно объектом изучения как теории, истории музыкального исполнительства, так и теории, истории культуры, даже шире – как многогранное явление оно может быть объектом изучения целого ряда наук: философии, социологии, психологии, эстетики.

Ключевые слова: музыкальное исполнительство, музыкально-исполнительское искусство, музыкальная культура, искусствоведение.

Hlushchuk Tetiana, Ph. D., associate Professor of instrumental performance skills Institute of arts Borys Grinchenko Kyiv University

Musically-carrying out art as object of research of ukrainian study of artsummary

The purpose of the article. The research discovers new dimensions in understanding of music performing art, which is regarded as a phenomenon of culture and encourages scientific attention that focuses on defining its features in the artistic and creative practice of a performing musician. **Research methodology** comprises systematic and analytical methods, which allow to comprehensively revise music and performing arts from the point of view of modern scientific thought of Ukrainian Art History in a wide range of specific literature. **Scientific novelty** lies in rethinking of the contemporary music performing art, which is regarded not only as a systemic phenomenon, operating as a conjunction of music performing education, music creativity and musical concert practice, i.e. the interaction of such elements as 'performing musician', 'piece of music', 'music performing school', 'music performing activities', 'music performing work', 'music concert practice', but as a system of relations resulting from the perception of music, music creation, reproduction, analysis and assessment of music, which is a phenomenon of the spiritual life of society determining its socio-cultural space. **Conclusions.** Music performing art is a multi-componential research object, which involves various principles of analysis. It can be understood in terms of music theory with the laws of the organic transition of music from textual condition to its sound form and peculiarities of the material implementation of a piece of music into real sound, as well as an independent phenomenon with a history of its own and its prominent representatives and socio-cultural characteristics of artistic and creative identification. In other words, music performing art is an object of study at the same time for both theory and history of music performance and theory and culture history, and even more, as a multifaceted phenomenon, it can be an object of study of a number of sciences, such as philosophy, sociology, psychology and aesthetics.

Keywords: Musical performance, music performing art, music culture, art.

Постановка проблеми. Наукове осмислення та логіка пізнання будь-якого об'єкта чи явища вимагає перш за все розуміння його як сутнісного поняття, терміна, що акумулює в собі своєрідність тлумачення в контексті конкретного дослідження. Музично-виконавське мистецтво як феномен культури все більше привертає увагу науковців у виявленні його особливостей у широкому аспекті художньо-творчої практики та діяльності музиканта-виконавця – у вузькому.

Сутність та специфіка музично-виконавського мистецтва як об'єкта досліджень залежать від широкого спектра фактів, конкретних прикладів індивідуальної виконавської діяльності, а також теоретичних надбань. Комплексний підхід до осмислення специфіки академічного музично-виконавського мистецтва передбачає визначення сутності понять у відображенні всього музично-виконавського процесу; виявлення особливостей функціонування музично-виконавської школи та організацію музично-виконавської практики.

Поняття "музично-виконавське мистецтво" можна аналізувати за двома напрямками: як процес створення нових елементів музичної культури (безпосередньо варіантів музичного виконання композиторських творів, функціонування музичної освіти, що забезпечує концертну практику виконавськими кадрами, наукових праць з даної сфери діяльності); як явище художньої культури, що включає до свого складу сукупність музично-творчих продуктів, створених за певний період часу в рамках окремої культури країни, суспільства.

Музично-виконавське мистецтво як явище культури виступає складовою художньої культури, тобто системою стосунків, що виникають у процесі сприйняття музики, створення, відтворення, аналізу та оцінки музичних творів. Інакше кажучи, поняття музично-виконавського мистецтва як системного утворення у сфері художньої культури, окрім музично-виконавської діяльності як такої, містить ще і широкий спектр таких явищ як музична освіта і виховання; музично-концертне життя; музична критика і теоретико-методологічний аналіз; музичний інструментарій; засоби відтворення музики та носії музичної інформації тощо.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні мистецтвознавчі дослідження в галузі музично-виконавського мистецтва спрямовані, зокрема, на розв'язання проблем виконавської практики певної музичної спеціалізації. Майже всі спеціалізації більш-менш знаходяться в полі зору вітчизняних мистецтвознавців. Відомі музиканти-виконавці стали знаними засновниками наукових шкіл фахових галузей: І. Андрієвський, В. Апатський, М. Давидов, І. Котляревський, М. Колесса, Г. Курковський, А. Лашенко, В. Посвалюк, В. Рожок, В. Шульгіна та інші.

Процес інтерпретації музичного твору, творче побудування музичної образності висвітлюються в наукових працях Є. Губенко, О. Маркової, В. Москаленка, Л. Опарик, О. Пилатюк, Т. Сирятської, О. Фекете, О. Чайки, О. Чеботаренка; теорія артикуляції відповідно до мелодійно-мовних, моторних, сонорних типів інтонування та їх проявів в інструментальному виконавстві в наукових розвідках Т. Веркіної, О. Сокола, І. Юдікіна-Ріпуна; дослідження щодо стилю, творчих засад, художньо-виражальних аспектів у працях Б. Деменко – темпо-ритм як системне явище,

Л. Касьяненко – семантика музично-виконавської фактури, І. Ботвінової – символіка в образному полі вокального циклу, В. Белікової – музичне виконавство як вид художньо-творчої діяльності, О. Катрич – музично-виконавське стилетворення та значення музично-виконавського архетипу в розумінні явищ музичного виконавства, М. Конової – ідеальне та еталонне в системі категорій музично-виконавського мистецтва, В. Білоус, Ю. Некрасова – формування виконавської художньої майстерності. Музичне виконавство в історичному процесі представлено у дослідженнях Н. Жайворонок – генеза та еволюція музичного виконавства, П. Круля – духове та ударне інструментальне виконавство, І. Чернкової – музичне виконавство в ситуації постмодернізму. Проблематика змісту та організації мистецької освіти в Україні розглядається у працях таких науковців як: С. Волков, Г. Падалка, І. Полякова, Н. Гуральник, Л. Тарапата-Більченко, І. Ляшенко, І. Зязюн, О. Тимошенко, О. Рудницька.

Успішна активізація фестивально-конкурсної практики в Україні спонукає до вивчення особливостей їх функціонування у контексті розвитку вітчизняної музичної культури. Оптимістичним є той факт, що музичні фестивалі та конкурси, які набули розповсюдження в часи української незалежності досліджуються в працях сучасних науковців, таких як О. Дячкова, К. Жигульський, С. Зуєв, О. Зінкевич, К. Давидовський, Д. Зубенко, К. Резнікова, І. Сікорська, А. Пискач, М. Швед.

Отже, сучасний науковий доробок демонструє інтерес дослідників до проблематики художньо-творчого процесу виконавця; стильових, жанрових, техніко-виконавських аспектів різних видів виконавського мистецтва; специфіки інтерпретаторського мислення; історії розвитку певних виконавських шкіл та музично-виконавської практики тощо.

Метою статті є виявлення сутності та специфіки музично-виконавського мистецтва з позицій сучасної вітчизняної наукової думки.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблем виконавських процесів являють собою складну і неоднорідну картину – це переважно емпірично накопичений матеріал з аналітичним узагальненням. Але й сьогодні не існує єдиної теоретичної концепції, яка об'єднала б роз'єднані школи – фортепіанну, скрипкову, вокальну, диригентську тощо [1, 147]. Проте аналіз публікацій показує, що усі вони виконані з єдиною методологічною субстанцією, каузально інтегровані результатами історичних досліджень онтології музичного виконавства, усталеними у філософії, естетиці і музикознавстві поняттями та нормами. Кожна праця, маючи конкретне спрямування, "власний" аспект і метод аналізу, не виходить за межі загальнотеоретичних положень, основних напрямів і методології музикознавчого вивчення об'єктів і явищ музичного мистецтва [2, 19].

Слід зазначити, що в сучасному науковому середовищі мистецтвознавство контактує з широким колом наук, здійснює виходи в далекі від нього наукові сфери, розвиваючи позанаукові аспекти духовного опанування світу. Рівень інтегрованості сучасної культури відкриває потенційно безмежні можливості для взаємодії українського мистецтвознавства із зовнішніми стосовно нього науковими і соціальними контекстами. У межах становлення подібних синтетичних напрямів воно торкається сьогодні проблем важливих для сучасної України, наприклад, досягає музичні аспекти єдності української нації, без чого наша держава не може розкритися як суб'єкт світового історичного процесу. Побудова банку даних національної музичної культури є частиною відповідного завдання, що постає сьогодні перед вітчизняною гуманітарною наукою й без виконання якого також не можна гідно репрезентувати національну культуру як рівноправну складову світової культурної скарбниці [8, 489].

Аналітика наукових досліджень в галузі теорії музичного виконавства, в сучасному українському мистецтвознавстві та музикознавстві звертає увагу на те, що сьогодні виокремлюються певні науково-теоретичні школи, які створюють базис для подальших наукових розробок в галузі теорії та історії музичного виконавства.

Інтерес представляє теоретико-науковий підхід філософсько-культурологічного спрямування, який знайшов втілення в оригінальній та прогресивній науковій школі, фундатором якої є доктор мистецтвознавства, професор Олена Маркова. Науковець створила власну методологічну концепцію дослідження проблематики теорії музичного виконавства, на якій слід зупинитися більш детально.

Так, теорію музичного виконавства вона усвідомлює як автономію сфери мистецтвознавства, що узагальнює творчо-продуктивну позицію виконавства в індивідуальному художньому акті та у музично-історичному процесі. Відома тріада "композиторський текст – виконання твору – слухачка публіка" традиційно розглядає виконання твору як середню ланку, де першість надається композиторському задуму, а слухачка публіка – на останньому місці і залежить від впливу перших двох компонентів. Однак О. Маркова доводить правильність іншого трактування факту публічного музичного виступу, згідно з яким першочергова роль відводиться саме виконавцю [7, 100].

Теорія виконавства є принципово відмінною від "теорії композиції", де висхідне поняття ("композиція") базується на уявленні про суб'єктивно-вольовий імпульс, що реалізується в

композиторській діяльності. Однак ця остання є вторинною в людському бутті стосовно того, що народжує і цей імпульс, і цю волю, і цілісний їх зв'язок, який у творчості називають натхненням [6, 52].

Отже, такий принцип розуміння співвідношень "композиторського" та "виконавського" виявляє ґрунтовність філософсько-естетичної бази для мистецтвознавства, в центрі якої знаходиться цінність композиторської творчості.

Водночас в українському мистецтвознавстві проведені дослідження з проблематики щодо виявлення особливостей функціонування та розвитку виконавської школи певної спеціалізації: фортепіанної (Н. Гуральник, Ж. Дедусенко, Т. Медведнікова); вокальної (В. Антонюк, Н. Гребенюк, М. Жишкович); народних інструментів (В. Князев, І. Панасюк, Н. Костенко); хорової (П. Ковалик, І. Шатова); духових інструментів (В. Посвалюк). Вивчення виконавської школи як цілісної системи є пріоритетним здобутком сучасних наукових досліджень в історичному та теоретичному аспектах на рівні особливих її елементів та їх зв'язків, типологічних рис, як системне утворення [1, 20]. Зазначене спонукає до узагальнення мистецтвознавчих винаходів виконавських шкіл певного фаху чи регіону та до виявлення особливостей української музично-виконавської школи, яка має власний національний стиль.

Сучасний рівень музичної науки ілюструє посилення інтересу до музично-виконавського стилю (В. Медушевський, О. Катрич, Л. Кияновська, О. Козаренко, І. Коханик, С. Тишко). Предмет наукових пошуків дослідників – проблеми інтерпретації, історія виконавських стилів минулого, виконавство як культурний феномен та самостійний вид художньої діяльності тощо.

Найчастіше національний стиль пов'язується з властивостями національного характеру. На думку мистецтвознавців, типові риси українського менталітету або національного характеру становить романтичне світовідчуття. Під "романтизмом" в даному випадку узагальнено розуміють першочергове значення емоцій та почуттів як інструменту пізнання навколишнього світу та самого себе. Романтизм як тип художнього мислення найбільше відповідає тому зрізові національного феномена, в якому виявляється український національний характер. Якщо у композиторській творчості прояви національного виступають більш-менш наочно, то у музичному виконавстві "національна своєрідність випливає з емоційного переживання акту творчості – того, що закладене в глибинах національного характеру" [3, 128]. Специфічною для української національної психології є меланхолійність "типу українця, миролюбного й глибокого характером, палкого і пристрасного від природи, з естетичним почуттям і з розумом споглядальним" [4, 16].

Щоб зрозуміти, що містить в собі поняття музично-виконавського мистецтва, необхідно зрозуміти його системну складову. Як відомо, щоб відбувся будь-який акт виконання музичного твору, необхідні сам виконавець, музичний твір і відповідний музичний інструмент як засіб реалізації виконавської діяльності. Отже, відразу виникають поняття: "виконавець", "музичний текст", "виконання", "виконавська практика", "музичний інструмент", "виконавські принципи", "виконавські засоби виразності" та інші, які є елементами, в даному контексті, виконавської системи, тобто являють собою певні категорії, що визначають і пов'язані з виконавською діяльністю, тобто функціональні утворення зі складною структурою та одночасно системою внутрішньо функціональних стосунків.

Висновок. Отже, музично-виконавське мистецтво є багатоскладним об'єктом мистецтвознавчого дослідження, який припускає різноманітні принципи аналізу, причому його сутність не зводиться до жодної з них, тому що на кожній окремій стадії пізнання конкретна виконавська система постає як комплекс досліджуваних об'єктів з тією чи іншою ієрархічною побудовою з властивими їм зв'язками, стосунками й складною внутрішньою структурою. Елементи системи музично-виконавського мистецтва – "виконавець", "музичний твір", "музично-виконавська школа", "музично-виконавська діяльність", "музично-виконавська творчість", "музично-концертна практика" – одночасно є відповідними функціональними виконавськими структурами.

Відтак, музично-виконавське мистецтво – це складне системне явище, що функціонує у взаємодії музично-виконавської освіти, музично-творчої діяльності та музично-концертної практики як постійного процесу створення, презентації, оцінки музично-мистецького продукту у духовному житті суспільства, визначаючи певною мірою, його соціокультурний простір.

Музичне виконавство є складовою музично-виконавського мистецтва і виступає як цілісне утворення творчої духовної практики, що забезпечує звукообразну реалізацію музичного твору через музично-творчу діяльність виконавця, його виконавську майстерність та музично-комунікативну взаємодію всіх учасників музично-виконавського процесу.

Природна якість музично-виконавського мистецтва виявляється у його репрезентації способу існування і виявлення музики як мистецтва, що відображає реальну дійсність, людські почуття та емоції у звукових образах. Пізнання об'єктів дослідження – фактично нескінченний процес, оскільки кожний елемент перебуває у численних зв'язках і сам може стати окремим об'єктом. Специфіка

музично-виконавського мистецтва виявляється в тому, що воно розглядається, з одного боку, як процес створення нових художніх цінностей, з іншого – як явище культури певної країни та суспільства в цілому.

Література

1. Давидов М. А. Виконавське музикознавство : енциклопедичний довідник / М. А. Давидов. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2010. – 400 с.
2. Жайворонок Н. Б. Музичне виконавство як феномен музичної культури : дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 "теорія і історія культури" / Жайворонок Наталія Борисівна. – К., 2006. – 183 с.
3. Катрич О. Стильова ієрархія та стильова концентричність – два погляди на проблему дослідження музично-виконавського стилю / О. Катрич // Науковий вісник НМАУ. Музичне виконавство. – К., 2001. – Вип. 18. – С. 115–122.
4. Козаренко О. В. М. В. Лисенко як основоположник української національної музичної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 "теорія і історія культури" / О. В. Козаренко. – К, 1993. – 20 с.
5. Козаренко О. В. Національна музична мова в дискурсі постмодернізму / О. В. Козаренко // Феномен української національної музичної мови. – Львів : Вид. НТШ ім.Т. Шевченка, 2000. – С. 218–254.
6. Маркова О. М. Онтологія виконавства і "розпізнавання" в музиці / Трансформація музичної освіти і культури в Україні : матеріали науково-творчої конференції, присвяченої 90-річному ювілею з дня заснування Одеської державної музичної академії ім. А. В. Нежданової / гол. ред. О. В. Сокол. – Одеса : Друкарський дім, 2004. – С. 46–56.
7. Маркова О. М. Теорія виконавства в сучасному музикознавстві / О. М. Маркова // Українське музикознавство. – К., 2002. – Вип. 31. – С. 93–102.
8. Одеській державній музичній академії імені А. В. Нежданової – 90 / упор.: Сокол О. В., Розенберг Р. М., Самойленко О. І. та ін.. – Одеса : Друк, 2003. – 224 с.
9. Опарик Л. Фортепіанно-виконавське мистецтво ХХ століття як естетичний феномен / Л. Опарик // Молоде музикознавство : зб. статей. – Львів, 2002. – Вип. 7. – С.101–110.

References

1. Davydov, M.A. (2010). Performing musicology, encyclopedic guide. Lutsk: Volyn Oblast Printing House [in Ukrainian].
2. Jaivoronok, N.B. (2006) Musical performance as a phenomenon of musical culture. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev [in Ukrainian].
3. Katrich, O. (2001). Style hierarchy and concentricity – two views on the problem study music and performance style. O. Katrich (Eds.), Music Performance. Kiev [in Ukrainian].
4. Kozarenko, O.V. (1993). M.V. Lysenko as the founder of Ukrainian national musical language. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev [in Ukrainian].
5. Kozarenko, O.V. (2000). National musical language in the discourse of postmodernism. O.V. Kozarenko (Eds.), Phenomenon of Ukrainian national musical language. Lviv: Ed. NTSh im.T. Shevchenko [in Ukrainian].
6. Markova, O.M. (2004). Ontology performance and "recognition" in music. Materials of scientific and creative conference dedicated to the 90-th anniversary of the founding of Odessa State Music Academy A. Nezhdanovoy "Transforming music Education and Culture in Ukraine". Odessa: Printing House [in Ukrainian].
7. Markova, O.M. (2002). Theory of performance in contemporary musicology. Ukrainske muzykoznavstvo. Kiev [in Ukrainian].
8. Odessa State Music Academy A.V. Nezhdanova – 90. (2003). Emphasis : Sokol A.V., Rosenberg R.N., Samoilenko A.I., etc . Odessa : Press [in Ukrainian].
9. Oparyk, L. (2002). Piano performing art of the XX century as an aesthetic phenomenon. Molode muzykoznavstvo. Lviv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.01.2016 р.